

EVALUACIJA NEKIH OBILJEŽJA TRETMANA U OKVIRU DISCIPLINSKOG CENTRA ZA MALOLJETNIKE

Nivex Koller-Trbović

Fakultet za defektologiju

Tatjana Juričan

Centar za odgoj djece i omladine
Dugave - Zagreb

Originalni znanstveni rad

UDK: 376.58

Sažetak

Osnovni cilj rada jest potreba evaluacije tretmana kroz odgojnu mjeru disciplinski centar, s ciljem sagledavanja njene svrhe i efikasnosti, te specifičnosti sociopedagoško-metodičkog aspekta rada. Uzorak ispitanika čine 124 maloljetnika koji su se u razdoblju od 1.1.1986. - 31.12.1988. godine nalazili na izvrše nju odgojne mjere disciplinskog centra u Centru za odgoj djece i omladine - Dugave, Zagreb. Za potrebe ovog rada konstruiran je poseban Upitnik za DC s 55 itema /niz relevantnih podataka o ispitaniku i načinu provođenja mjere/i Upitnik za javna tužilaštva kojim su se tražili podaci o eventualnom recidivizmu maloljetnika, što je predstavljalo osnovnu kriterijsku varijablu u odnosu na uspjeh resocijalizacije u razdoblju nakon provedene odgojne mjere. Istraživanje je provedeno u ljeto 1989. godine.

Tako dobiveni rezultati, ustvari otvaraju niz pitanja na koja je potrebno dati stručne odgovore, kako u određivanju svrhe odgojne mjere disciplinski centar, tako i u striktnijem određivanju kriterija za njeno izricanje, organizacionog i stručnog koncepta rada, te načina evaluacije rezultata koji se ovom odgojnom mjerom žele postići.

1. Uvod

Evaluacija koncepcije rada s populacijom djece i omladine s poremećajima u ponašanju i delinkventnim ponašanjem neodvojiva je od povijesti društvenih, političkih, ekonomskih i demografskih zbivanja, kao i promjena koje se javljaju na području ideologije i kulture (posebno na području filozofije, etičkih, vjerskih i pedagoških strujanja). U jasnom određivan-

ju vremenskih i prostornih granica prisutne su objektivne teškoće, mada je moguće uočiti neke glavne pravce razvoja odnosa društva prema odgoju djece uopće, kao i tretmanu djece i omladine s poremećajima u ponašanju. Prema T.Markoviću (1969) četiri su osnovne faze odnosa društva prema ovoj populaciji. Osnovno obilježje prve faze jest pasivan odnos društva, odnosno, gotovo isključivog odnosa obitelji tj. reagiranja roditelja, a posebno oca. Narav-

no da se ne radi o potpunoj apstinenciji društva, ali je pravo roditelja bilo dominantno. Odgoj je karakterizirala grubost, kažnjavanje i sl., sve do ubijanja djeteta. Drugu fazu karakterizira tzv. "buđenje" društvenog interesa i pojava prvih ustanova, ali pretežno privatnog karaktera (uglavnom su to bili predstavnici crkvenih redova). Bitne karakteristike odnosa društva prema populaciji djece i omladine neprihvatljivog ponašanja ogleдалe su se u brizi za tijelo (zbrinjavanje), u spašavanju duše putem ispaštanja, ponižavanja, razvijanja osjećaja krivnje, uz puno fizičkih kazni (istjerivanje đavla), te u zaštiti društva od takve djece. U trećoj fazi javlja se intenzivan društveni interes i brojnost ustanova. Još uvijek se zadržalo dosta karitativnosti i kažnjavanja, ali ovu fazu karakterizira i pojava filantropskih ideja i određenih praktičnih rješenja. Međutim, tretman ove populacije nosi osnovna obilježja disciplinskog sistema: stalni nadzor, tjelesne kazne, ponižavanje i sl. Četvrta faza je faza znanstvenog istraživanja ili znanstvenog pristupa problemima odgoja djece i omladine s poremećajima u ponašanju, a javlja se nakon II svjetskog rata. Odgoj se sve više stavlja u funkciju društva. Pomoć ugroženima predstavlja društvenu obavezu. Naglasak je na znanstvenoj evaluaciji u pristupu i radu s djecom i omladinom s poremećajima u ponašanju i delinkventnim ponašanjem. Potrebno je okvirno navesti osnovna obilježja odnosa društva prema ovoj populaciji djece i omladine nekada i sada. Gotovo cijelu prošlost karakterizira, uglavnom, prinuda i represija, dok je orijentacija danas usmjerena na edukativne i reedukativne metode, te permisiju umjesto represije, odnosno, toleranciju. Nekada je

djelovanje pretežno, bilo autoritativno s disciplinskim sistemom tj. vanjskim utjecajem uz puno pravila iz vana, a malo motivacije, s ciljem da mladog čovjeka što bolje vanjski prilagodi uvjetima sredine. Danas se vodi briga za dijete i njegove probleme, a različitim metodama, umjesto tretiranja vanjskih manifestacija ponašanja djeluje se na mijenjanje stavova. Nekada se išlo na institucionalni tretman i segregaciju, a danas, kada god je moguće, primjenjuje se polu i vaninstitucionalni tretman uz tendenciju ka integraciji. I na kraju, nekada je težište bilo na tretmanu djece i omladine s poremećajima u ponašanju, a danas na prevenciji i ranoj detekciji, odnosno, ranoj intervenciji.

Naravno da je ovakav pristup shematiziran i pojednostavljen jer gotovo, da i nije bilo, niti ima tako čistih granica i krajnosti. Te krajnosti, ne samo da su neprirodne, a i teško ostvarive, već su i neefikasne, a mogu biti i štetne. Radi se, naravno, o međusobnom prožimanju a ne sukobljavanju i isključivanju. Za pravilan razvoj i izgradnju zrele ličnosti potrebne su i povratne informacije, i određene zabrane i kritika i sl.. Odgovornost i samopoštovanje nemoguće je graditi na predrasudama o nečijoj potpunoj neodgovornosti, odsustvu krivnje i nemogućnosti vlastitog odlučivanja, odnosno, na izostanku sankcije, koja, u shvaćanjima nekih stručnjaka, ne odgovara osnovnim načelima humanog i civiliziranog društva. Ovdje se nikako ne misli na surovost, trpljenje fizičke i psihičke boli, ponižavanja i slično. Jer ukoliko se neko dijete ili maloljetnik nađe u sukobu sa zakonom ili moralnim normama nekog društva, potrebno je poduzeti određene mjere utjecaja na ličnost i ponašanje takvog

maloljetnika. Koje će se oblike rada, metode i postupke, odnosno, sadržaje rada primjeniti, ovisi o nizu okolnosti kako izvan, tako i u samom maloljetniku. Kada se radi o delinkventnom ponašanju maloljetnika razrađen je cijeli niz odgojnih mjera i sankcija koje se mogu poduzeti prema maloljetnom počinitelju krivičnih djela. Uvažavajući spoznaje o značajnim razlikama među ljudima općenito, pa analogno tome i među djecom i omladinom s poremećajima u ponašanju, kao i nizu drugih relevantnih okolnosti (bio-psiho-socijalni kompleks), okvirno su razrađeni kriteriji za izricanje određene odgojne mjere upravo određenom tipu maloljetnih počinitelja krivičnih djela. Nije potrebno posebno naglašavati da u praksi to ne izgleda toliko jednostavno, te da značajno nedostaje stručna i znanstvena evaluacija kao podloga za pravilan izbor i primjenu odgojnih mjera. Time se ne želi umanjiti dosadašnje rezultate i ozbiljne napore koji se vrše na izgrađivanju stručnog koncepta i pristupa problematiki djece i omladine s poremećenim i delinkventnim ponašanjem. Značajno mjesto u repertoaru odgojnih mjera prema maloljetnim počiniteljima krivičnih djela zauzima odgojna mjera upućivanja u disciplinski centar za maloljetnike, zbog niza specifičnosti kako u odnosu na njeno provođenje, tako i u odnosu na maloljetnike kojima je mjera indicirana. Radi se, prvenstveno, o disciplinskoj mjeri, kratkog trajanja, ali snažnog intenziteta, sa značajnim spektrom sadržaja i aktivnosti koje se za to vrijeme trebaju provesti. U kratko vrijeme želi se izvršiti snažan utjecaj na maloljetnika putem različitih sadržaja u strogo strukturiranim uvjetima i putem direktivnih metoda, u cilju promjene ponašanja,

usmjeravanja ka ostvarivanju sadržajnog načina života, razvijanja osobne odgovornosti, te pojačanog utjecaja na sprečavanje daljnjeg vršenja krivičnih djela. To je autoritativna, čvrsto strukturirana odgojna mjera, s jasnim zahtjevima, režimom dana, pravilima i obavezama maloljetnika, ali i onih koji su mjeru izrekli, odnosno, onih koji mjeru provode. Mjera je dominantno individualna s naglaskom na socijalno-pedagoškom tretmanu. Promjene koje se mogu očekivati u tako kratkom periodu ne zadiru značajnije u ličnost maloljetnika, u promjene stavova i sl. (što inače i nije samo problem ove vrste tretmana), već se mogu očekivati tzv. promjene prvog stupnja na nivou adaptacije i racionalizacije u cilju prihvatanja društvenih normi i načina života koji nije u suprotnosti sa zakonima datog društva. Samo po sebi nameće se pitanje kriterija za izbor ovakve odgojne mjere, odnosno, maloljetnika podesnih za takav oblik tretmana. Osvrnut ćemo se na neke od tih kriterija. Odgojna mjera disciplinski centar izriče se onim maloljetnicima, počiniteljima krivičnih djela, kod kojih je potrebno određenim odgovarajućim kratkotrajnim mjerama izvršiti utjecaj na ličnost i ponašanje, odnosno, kada nije potrebno poduzimati trajnije mjere odgoja i preodgoja. Radi se, kako navodi Singer (1985) naročito o deliktima izvršenim iz drskosti, objesti i surovosti, koji su izraz nepoštivanja i omalovažavanja pravnog reda i društvenih vrednota ili (Nikolić, 1964) u slučaju kada omladinac načini krivično djelo sticajem okolnosti, po nagovoru, iz nepromišljenosti ili objesti, u nekoj grupi u kojoj se slučajno našao ili iz nekog drugog sličnog razloga, dakle, kada se radi o odstupanju od normalnog, ali ne i o usta-

ljenom kriminalnom ponašanju, već manje više o slučajnoj epizodi u životu maloljetnika, ali koja nije beznačajna i ne zaslužuje da se preko nje pređe. U radu o stanju, problemima i perspektivama disciplinskog centra, autori (Ognjenović, Meštović, 1984) navode karakterisitke populacije koja bi mogla biti tretirana kroz ovu odgojnu mjeru. To su maloljetni počinitelji krivičnih djela iz objesti, neznanja i mladenačke nepromišljenosti ili su krivično djelo počinili po nagovoru ili pod utjecajem drugih, što bi značilo da u strukturi ličnosti nisu nastupile trajnije negativne promjene. Prethodno upućuje na zaključak da se radi o maloljetnicima kod kojih se očekuju pozitivne snage i sposobnosti koje će mu omogućiti da u kratkom roku, uz pojačani nadzor, kontrolu, usmjeravanje, ali i pomoć, podršku i sl. prebrodi trenutačnu krizu, te da razvije osjećaj društvene odgovornosti i discipline (Singer, 1985), u pravcu korekcije i modifikacije, te mijenjanje uočenih odstupanja u ponašanju u društveno prihvatljive okvire (Ognjenović, Meštović, 1984) ili, malo šire, korekcije, deliktom načetog moralnog stava, odvratanja od negativnog društva, stabilizacije dotadašnjeg pozitivnog utjecaja, pravilnog korištenja slobodnog vremena i racionalizacije radnog režima, te odnosa prema odraslima i vršnjacima i sl. (Nikolić, 1969). Prema Skaberneu (1969) radi se o odgojnoj mjeri kratkog ograničenja slobode radi istrežnjenja maloljetnika od "nepromišljenosti ili lakomislenosti". U sistemu postojećih odgojnih mjera prema maloljetnim počiniteljima krivičnih djela, mjera disciplinskog centra trebala bi naići na dobar odaziv kako među stručnim radnicima, tako i među maloljetnicima koji su došli u sukob sa

zakonom. Međutim, gotovo od samog početka primjene ove odgojne mjere konstantno se naglašava prigovor vrlo male primjene te mjere (Cotić, 1972; Cotić, 1971; Skaberne, 1969; Singer, 1985). Navode se brojni razlozi, odnosno, nedostaci u realizaciji odgojne mjere disciplinski centar kao npr.: različiti pristupi u koncepciji izvršenja mjere, nedostatak specijalno educiranih kadrova, nedovoljno uvažavanje kriterija za izricanje ove mjere i drugo. Tako već prije 20 godina Skaberne (1969) na osnovu analize istraživanja ove problematike u SR Sloveniji, iznosi stav kako se ta mjera u nas još nikako "nije uhodala". Do sličnog zaključka, 16 godina kasnije, dolazi Singer (1985) navodeći da se odgojna mjera disciplinskog centra nije afirmirala u pravcu ostvarenja svrhe koje su joj bile namjenjene. Međutim, prednosti odgojne mjere disciplinskog centra (u odnose na druge, najčešće, dugotrajne odgojne mjere) su u njenoj kratkotrajnosti, u mogućnosti kontinuiranog i diskontinuiranog izvršenja, u dominantno individualnom pristupu, bez izdvajanja maloljetnika iz redovne školske ili radne sredine i stigmatiziranja u užoj i široj socijalnoj sredini, uz kontinuirani rad s obitelji maloljetnika i sl.. Ovo posebno naglašavamo u situaciji kada se dugotrajniji, posebno institucionalni tretman, kroz brojna istraživanja (Mejovšek, 1984; Davidović, 1978 i dr.), pokazao prilično neuspješnim, odnosno, nedovoljno efikasnim. Zbog svega do sada rečenog, odgojna mjera disciplinskog centra, tek bi trebala doživjeti svoju punu afirmaciju i potvrdu, kroz primjenu i rad koji odgovara njenoj svrsi i ulozi u sistemu odgojnih mjera prema maloljetnim počiniteljima krivičnih djela.

2. Cilj i zadaci rada

Ne treba posebno naglašavati potrebu i značaj strukturnog pristupa u istraživanju resocijalizacije maloljetnika nakon provedenog tretmana u cilju iznalaženja faktora koji doprinose uspješnoj resocijalizaciji. Međutim, obim i doseg ovog istraživanja, te postignutih rezultata, značajno je skromniji i u odnosu na spomenute aspekte, parcijalan. Razlozi za to su poznati: nedostatak materijalnih sredstava, vremenska ograničenja, ali i nedovoljan izvor informacija, nedostatak evidencije i dokumentacije i to najčešće u segmentu koji nas i ovom prilikom najznačajnije okupira - obilježja tretmana. Spomenuti, pretežno objektivni nedostaci, utjecali su i na ovo istraživanje, koje omogućava samo grubi uvid u resocijalizaciju maloljetnika, odnosno, efikasnost provedenog tretmana. Nedostaju brojni pokazatelji koji značajno determiniraju uspjeh, odnosno, neuspjeh resocijalizacije maloljetnika u posttretmanskome razdoblju. Nužnost stalnog praćenja i provjere rezultata tretmana u okviru pojedinih odgojnih mjera, vjerojatno, nije potrebno više ponavljati i obrazlagati. Potreba da se učini korak dalje u smislu evaluacije tretmana kroz odgojnu mjeru disciplinskog centra, u cilju sagledavanja njene svrhe i efikasnosti, te specifičnosti socijalno-pedagoško-metodičkog aspekta rada, predstavlja osnovni cilj rada. Kakav je položaj odgojne mjere disciplinskog centra u sistemu drugih odgojnih mjera, na koji način se provodi, s kakvom populacijom, s kakvim uspjehom itd., predstavlja niz zadataka na koja je vrijedno pokušati odgovoriti.

Pri tome polazimo od određenih očekivanja:

- da će odgojna područja i sadržaji odgojnog rada u disciplinskom centru biti raznovrsni i bogati, s naglaskom na rad i učenje, te specifičnosti u odnosu na maloljetnika i počinjeno krivično djelo

- da će u metodičkom pristupu prevladavati strukturirajuće odgojne metode, odnosno, odgojni postupci

- da procjena uspješnosti mjere i prognoza, neće značajnije odstupati od rezultata o recidivizmu maloljetnika nakon provedene odgojne mjere jer se radi o procjenama stručnjaka koji su educirani za taj rad i posjeduju potrebno radno iskustvo

- da se, obzirom na kriterije i karakteristike odgojne mjere, očekuje slabije učešće onih maloljetnika koji su prije izricanja ove mjere ispoljavali veći broj i intenzitet poremećaja u ponašanju i delinkventno ponašanje.

Ovo su samo polazna razmišljanja, mada će se kroz rad nastojati postići uvid i u neka druga značajna područja.

3. Metode rada

3.1. Uzorak ispitanika - Uzorak ispitanika za potrebe ovog istraživanja, čini

124 maloljetnika koji su se u razdoblju od 1.1.1986. - 31.12.1988. godine nalazili na izvršenju odgojne mjere disciplinskog centra u Centru za odgoj djece i omladine - Dugave, Zagreb.

3.2. Uzorak varijabli

Za potrebe ovog istraživanja konstruiran je poseban Upitnik za disciplinski centar koji sadrži ukupno 55 itema, svrstanih u osam

područja (opći podaci o maloljetniku, ranija delinkventna aktivnost i poremećaji u ponašanju, karakteristike odgojne mjere, ličnost maloljetnika, obitelj, individualni plan i program mjere, realizacija programa - tretman, uvjeti izvršenja mjere, te procjena i prognoza uspješnosti mjere). Na temelju tog upitnika prikupljeni su podaci za svakog maloljetnika, a na temelju dokumentacije Centra - Dugave (rješenje suda, centra za socijalni rad, nalaza i mišljenja ukoliko je maloljetnik bio dijagnosticiran, individualnog plana i programa rada, dokumentacije odgajatelja, te izvještaja odgajatelja). Upitnik je sveobuhvatan jer se nastojalo prikupiti što veći broj relevantnih podataka za svakog ispitanika. Za potrebe ovog rada nisu, naravno, korištene sve varijable, bilo iz razloga što se za sve ispitanike nisu mogle prikupiti sve tražene informacije, a također i iz razloga njihove brojnosti. Varijable koje su korištene u ovom radu odnose se na područje socijalno-pedagoško metodičkih obilježja tretmana, odnosa maloljetnika prema krivičnom djelu, izrečenoj odgojnoj mjeri disciplinskog centra, obavezama za vrijeme trajanja mjere koje proizlaze iz individualnog plana i programa rada, te procjene uspješnosti mjere od strane odgajatelja i prognoze. Također su korišteni podaci o vrsti krivičnog djela zbog kojeg je maloljetniku izrečena odgojna mjera upućivanja u disciplinski centar, koji oblik odgojne mjere je maloljetniku izrečen, kao i podaci o poremećajima u ponašanju i delinkventnom ponašanju, njihovom trajanju i intenzitetu u razdoblju do izricanja ove odgojne mjere. Navedene varijable su slijedeće: II/1, 5 i 6; III/1 i 2; VI/1,2,4,7 i 8; VIII/1 i 2 (Upitnik u prilogu). Osim spomenutog upitnika, konstruirana su još i dva kraća upitnika (za

tužilaštva i centre za socijalni rad), kako bi se prikupili određeni katamnistički pokazatelji za svakog maloljetnika o školovanju, zaposlenju, ponašanju, sociopatskim pojavama, životu u obitelji, delinkventnom ponašanju i sl., nakon provedenog tretmana kroz odgojnu mjeru disciplinskog centra, a zaključno s 30.7.1989. godine. Također treba istaći da su za potrebe ovog rada korišteni samo podaci iz Upitnika za javna tužilaštva, u odnosu na recidivizam maloljetnika, što predstavlja osnovnu kriterijsku varijablu u odnosu na uspjeh resocijalizacije u razdoblju nakon provedene odgojne mjere.

3.3. Metode obrade podataka

Podaci su obrađeni na nivou frekvencija i relativnih frekvencija, te metodom ranga (za varijable kod kojih je za svakog maloljetnika trebalo zaokružiti više od jednog odgovora). U slučaju gdje je bilo moguće i opravdano, korišten je i X^2 test.

Istraživanje je provedeno u ljeto 1989. godine.

4. Rezultati i diskusija

Područje interpretacije rezultata podjeljeno je, radi lakše preglednosti, u dva dijela: prikaz i analiza marktaba koji se odnose na neka obilježja tretmana u okviru odgojne mjere disciplinskog centra, te na određene pokazatelje o ranijem ponašanju maloljetnika, nakon čega slijedi prikaz i interpretacija relacija između navedenih područja i prvenstveno pokazatelja o recidivizmu, ali i nekih drugih pokazatelja koji mogu utjecati na izbor, izricanje i provođenje odgojne mjere upućivanja u disciplinski centar za maloljetnike.

4.1. Prikaz i analiza "marktaba" o nekim obilježjima tretmana i ranijem ponašanju maloljetnika

a) Stav maloljetnika prema izrečenoj odgojnoj mjeri jednim djelom ovisi i o njegovom odnosu tj. stavu prema deliktu kojeg je počinio i zbog čega mu se, u krajnosti, i izriče odgojna mjera. Taj odnos, vjerojatno, ima određenog utjecaja na prihvaćanje dužnosti i obaveza koje iz te mjere proizlaze, a što može imati direktnog upliva na procjenu uspješnosti odgojne mjere od strane odgajatelja i prognozu koju daje za maloljetnikovo buduće ponašanje i uklapanje u redovan život i rad. Odnos maloljetnika prema počinjenom krivičnom djelu ispitivan je kroz dvije kategorije - da li se radi o odgovarajućem odnosu u pravcu razumijevanja i prihvaćanja učinjene greške i njome prouzrokovanih posljedica ili je stav maloljetnika lišen odgovornosti i uvida u negativnosti vlastitog čina i djelovanja.

Odnos maloljetnika prema počinjenom krivičnom djelu

Svega	Adekvatan	Neadekvatan
124	76	48
100%	61,29%	38,71%

Kod gotovo 2/3 ispitanika prisutan je adekvatan odnos prema učinjenom krivičnom djelu, dok je kod skoro 40% maloljetnika taj odnos procijenjen neadekvatnim. Radi se o stavovima koji direktno utječu na prihvaćanje određenih moralnih i zakonskih normi, a koji u određenoj sredini, ili subkulturi, ne moraju nužno imati isti predznak. Ili se radi o neuvažavanju vlastite odgovornosti u situaciji kada je krivnja objektivno dokazana, što predstavlja razlog za reagiranje društva u cilju buđenja odgovor-

nosti i sprečavanja ponavljanja takvog ponašanja. Nadovezujući se na podatke iz slijedeće tabele, u kojoj pratimo odnos maloljetnika prema izrečenoj odgojnoj mjeri upućivanja u disciplinski centar, u smislu prihvaćanja odgovornosti i posljedica koje iz toga proizlaze, moguće je uočiti razlike u odnosu na prethodne pokazatelje.

Odnos maloljetnika prema odgojnoj mjeri disciplinskog centra

Svega	Prihvaća odg.mjeru	Ne prihvaća odg.mjeru
124	97	27
100%	78,22%	21,78%

Gotovo je upola manje maloljetnika koji ne prihvaćaju izrečenu odgojnu mjeru nego što je bilo maloljetnika koji su imali neadekvatan odnos prema počinjenom krivičnom djelu. U namjeri da pokušamo dati odgovor na to pitanje, nameće se razmišljanje o maloljetnikovom doživljavanju odgojne mjere kao kazne (što jednim djelom odgovara istini) tj. reakcije društva kroz očekivanu sankciju za ono što je učinio, iako je njegov stav prema tom djelu nekritičan i bez dovoljno odgovornosti. Rezultati u prethodnim tabelama sigurno trpe kritiku nedovoljne objektivnosti pa je i pitanje koliko su istiniti i pouzdani. U koliko se radi o većini ispitanika koji prihvaćaju odgojnu mjeru i razvijaju adekvatan odnos prema učinjenom krivičnom djelu, to može biti i posljedica podešenog ponašanja u situaciji u kojoj se našao. Ili, na negativan stav i neprihvaćanje mjere može utjecati i strah i neizvjesnost, te reakcije i posljedice koje ta situacija može izazvati za njegov budući život. Zbog toga, za razliku od podataka u tabeli koja slijedi, za

dosadašnje podatke ne možemo tvrditi da dovoljno diferenciraju maloljetnike. Podaci iz slijedeće tabele odnose se na konkretno prihvaćanje odgojne mjere od strane maloljetnika, u odnosu na realizaciju zadataka iz individualnog plana i programa rada, a za vrijeme cjelokupnog trajanja odgojne mjere. Radi se, dakle o značajnoj informaciji koja u sebi objedinjuje kompletan sociopedagoško-metodički rad u okviru odgojne mjere disciplinskog centra, s aspekta maloljetnikovog prihvaćanja i angažiranja u udovoljavanju postavljenim zahtjevima.

Odnos prema obavezama iz odgojne mjere DC

Svega	Prihvaća	Djelomično	Ne prihvaća
124	56	57	11
100%	45,16%	45,97%	8,87%

Gotovo je identičan odnos ispitanika koji obaveze i dužnosti koje proizlaze iz odgojne mjere prihvaćaju u potpunosti i onih koji istima udovoljavaju samo djelomično. Možda podatak o samo 9% ispitanika koji ne prihvaćaju obaveze iz odgojne mjere i ne bi trebao posebno brinuti. Međutim, ukoliko se na to nadoveže podatak o ispitanicima koji samo djelomično udovoljavaju obavezama u okviru mjere, postavlja se pitanje da li svrha i namjena ove odgojne mjere dozvoljava takve rezultate ili se radi o nekim drugim razlozima (nedovoljno procjenjenim pozitivnim snagama, mogućnostima i željama ispitanika, suviše visokim zahtjevima koji se na pojedinca postavljaju i sl.). Odnosno, da li se, možda radi o nedovoljno razrađenim kriterijima za izricanje i primjenu ove odgojne mjere ili njihovom nedovoljnom poštivanju, a što utječe i na naša očekivanja

rezultata koji se na taj način mogu postići. U slijedeće dvije tabele pratiti će se procjena uspješnosti mjere i prognoza koju odgajatelj donose na osnovu provedenog tretmana, ali i nekih karakteristika ličnosti maloljetnika, ponašanja, sredine u koju se vraća i slično.

Procjena uspješnosti odgojne mjere disciplinski centar

Svega	Uspješna	Djelomično uspješna	Neuspješna
124	20	81	23
100%	16,12%	65,33%	18,55%

Prognoza

Svega	Povoljna	Nije sigurno	Nepovoljna
124	23	78	23
100%	18,55%	62,90%	18,55%

Na ovome mjestu opravdano je postaviti pitanje kriterija na osnovu kojih se donose takve procjene. Što se smatra uspjehom, na kakvu se prognozu misli, od kojeg je utjecaja ličnost i stručnost osobe koja takve procjene donosi i sl., problemi su na koje su upozoravali i drugi autori (Skaberne, 1969; Bulić, 1981). Što bi sve trebali u sebi uključivati ovi pojmovi daleko premašuje nivo i obim ovog rada (vidjeti npr. u radu o rezultatima katamnističkih istraživanja uspješnosti zavodskog tretmana (Mejovšek, 1984). Neke od tih dilema nastojalo se riješiti uvođenjem kriterijske varijable o recidivizmu maloljetnika u posttretmanskome periodu, o čemu će više riječi biti u drugom dijelu rada. Napomenut ćemo da se pod uspješnošću odgojne mjere disciplinski centar, u ovom istraživanju, podrazumijevalo maloljetnikovo adek-

vatno ponašanje, odgovornost, samostalnost, discipliniranost u realizaciji tretmana u okviru ove odgojne mjere. Pod prognozom se mislilo prvenstveno na smjer maloljetnikovog ponašanja u posttretmanskome razdoblju (školovanje ili zaposlenje, odnos prema obitelji i vršnjacima, delinkventna aktivnost i sl.). Za procjenu uspješnosti mjere od strane odgajatelja, odnosno, za procjenu prognoze, bile su ponuđene procjene na tri nivoa. Možda bi se davanjem više mogućnosti izbjeglo grupiranje rezultata u srednje kategorije (u obje tabele), ali se krenulo s pozicije lakšeg prikupljanja podataka i pokazatelja koji bi trebali pridonijeti boljoj distinkciji rezultata uspješnosti. Procjenu o uspješno provedenoj odgojnoj mjeri nalazi se kod samo 1/5 ispitanika, a slično se odnosi i na povoljnu prognozu. Identičnu distribuciju nalazi se u slučaju procjene odgojne mjere neuspješnom, te prognoze koja se procjenjuje nepovoljnom. Vjerojatno se radilo o maloljetnicima za koje se to sa značajnom sigurnošću moglo tvrditi. Međutim, grupiranje rezultata u srednje kategorije (djelomično uspješna mjera i prognoza ponašanja maloljetnika za koje nije sigurno kako će se u budućnosti odvijati), možda i može biti rezultat realnog stanja, ali i ustručavanja stručnjaka da se odlučuju za krajnja rješenja, možda upravo iz razloga spoznaje o nizu faktora koji više ili manje utječu na proces uspješne resocijalizacije i integracije, a koji ne ovise samo o maloljetniku i načinu na koji je odgojna mjera realizirana (o čemu je bilo govora u uvodu). Uvažavajući opreznost u donošenju zaključaka ne može se zaobići i činjenica o dužini trajanja odgojne mjere, koja je, u pravilu, kratkotrajna, a posebno neki modaliteti te mjere, zbog čega je za

pretpostaviti da u tako kratkom vremenskom periodu nije moguće u potpunosti upoznati sve relevantne okolnosti i dati donekle valjanu procjenu budućeg ponašanja maloljetnika.

b) Pokušaj prodiranja u neke uže aspekte tretmana, u okviru odgojne mjere disciplinskog centra, nastojalo se postići putem nekoliko varijabli, ali su potpuni podaci za sve maloljetnike iz uzorka prikupljeni u samo dvije varijable-u odnosu na područja, odnosno, sadržaje socijalno-pedagoškog tretmana i odgojne postupke primjenjivane prema maloljetnicima za vrijeme trajanja odgojne mjere. Kako se radi o informacijama koje, nesumnjivo, značajno doprinose upoznavanju socijalno-pedagoško metodičkih obilježja tretmana u okviru odgojne mjere disciplinski centar, njihovo učešće u ovom istraživanju ima posebnu vrijednost. Nedostaci koji proizlaze iz prikaza samo intenziteta spomenutih obilježja tretmana onemogućuju uvid u kvalitet poduzetog u odnosu na konkretnog maloljetnika, ali takav pristup, kao što je spomenuto, prelazi okvire ovog istraživanja. U tretmanu u okviru odgojne mjere disciplinskog centra trebala bi biti zastupljena sva područja i sadržaji odgojnog rada, ali s naglaskom na specifičnosti koje proizlaze iz karaktera i svrhe odgojne mjere. U slijedećoj tabeli prikazana su osnovna područja odgojnog rada korištena u tretmanu disciplinskog centra u Dugavama.

1. Radna okupacija	117
2. Učenje	86
3. Aktivnosti slobodnog vremena	76

4. Rad s obitelji maloljetnika	72	mjeri prisutni upravo oni sadržaji rada koje se i u literaturi naglašava primarnim u okviru odgojne mjere disciplinskog centra. To ne znači da određena područja i sadržaji ne bi trebali biti značajnije prisutni (suradnja s obitelji, specifični sadržaji i sl.), naročito kada se ima u vidu da se radi o dominantno individualnom obliku rada koji pruža mogućnosti upravo za takvu vrstu područja i sadržaja odgojnog rada. U odnosu na metodički okvir provođenja odgojne mjere disciplinski centar (ne ulazeći na ovom mjestu u raspravu o odgojnim metodama, postupcima, ili sredstvima odgojnog rada), odlučili smo se na podjelu pedagoških postupaka na strukturirajuće i aktivirajuće (prema Poldrugač, Žižak, 1987). Pod strukturirajućim pedagoškim postupcima podrazumijeva se veća strukturiranost u smislu veće upravljenosti i direktivnosti, čvršće organiziranosti sadržaja odgoja i uvjeta u kojima se mjera provodi, te kontroliranosti odgojnog procesa. Prema autorima, pozitivna strana, posebno nekih od tih postupaka, je u razvijanju svijesti maloljetnika o vlastitoj odgovornosti, što je značajan prilog njegovoj socijalizaciji, ali smatraju da ostvarenje složenog cilja kao što je mijenjanje ponašanja, je nemoguće ostvariti bez druge grupe pedagoških postupaka, koju zbog njihovih osnovnih značajki - poticajnosti i aktiviranja, nazivaju aktivirajućim pedagoškim postupcima. Za očekivati je, kada se radi o odgojnoj mjeri disciplinskog centra, da će u primjeni prevladavati strukturirajući odgojni postupci. Zbog toga je i prikaz najčešće primjenjivanih odgojnih postupaka u Disciplinskom centru - Dugave, učinjen prema navedenoj podjeli.
5. Specifični sadržaji u odnosu na maloljetnika i počinjeno krivično djelo	70	
6. Traženje posla, kontrola na radnom mjestu i sl.	37	

Spomenuta su osnovna područja odgojnog rada koja se u najvećem intenzitetu koriste u disciplinskom centru u Dugavama. Postoji i niz drugih sadržaja koji se mogu podvesti pod navedene ili su na neki način specifični. Ukoliko se zbroj navedenih područja podjeli s ukupnim brojem ispitanika, dolazi se do prosjeka od oko 4 odgojna područja na svakog maloljetnika. Najznačajnije je učešće radne okupacije: uređenje prostorija centra i okoliša, rad u radionicama Centra, vršenje manjih usluga i popravaka u zgradi, radne akcije i dr.. Sadržaji koji se odnose na učenje (redovito pohađanje nastave, suradnja sa školom, poduka, instrukcije i sl.), aktivnosti slobodnog vremena (u Centru i van njega, takmičenja, proslave, praćenje TV emisija i dnevne štampe i sl.), suradnja s obitelji maloljetnika (razgovori, dogovori, planiranje zajedničkih aktivnosti, preuzimanje obaveza i odgovornosti u pojedinim aspektima tretmana i sl.), te određene specifičnosti u odnosu na maloljetnika i počinjeno krivično djelo (individualni razgovori, grupne diskusije, podučavanje, polaganje određenih tečajeva i dr.), donekle su podjednako zastupljeni. U odnosu na ove rezultate, a prema vrsti i intenzitetu zastupljenih područja, odnosno pripadajućih sadržaja socijalno-pedagoškog rada, čini se da su u značajnoj

Strukturirajući pedagoški postupci		Aktivirajući pedagoški postupci	
1. Ocjenjivanje ponašanja	114	1. Etički razgovor	74
2. Zahtjev	58	2. Poticaj	66
3. Kontrola i nadzor	58	3. Persuazija	45
4. Upozorenje i		4. Savjet	36
5. opomena	21	5. Pohvala	9
6. Zabrana	21	6. Dogovor	4
7. Prijetnja	21	7. Stvaranje ideala	
8. Vježbanje	20	8. Obećanje	
9. Objašnjenje	13	9. Nagrada	
10. Kritika	6	10. Uspoređivanje	
11. Ukor	3		
12. Ograničavanje	1		
13. Primjer			
14. Skretanje zamjenom motiva			

Među strukturirajućim odgojnim postupcima prevladavaju ocjenjivanje ponašanja, zahtjev, kontrola i nadzor, a među aktivirajućim etički razgovor, poticaj, persuazija i savjet. Prosječno na pojedinog maloljetnika dolazi oko 4-5 karakteristična odgojna postupka, odnosno, oko tri strukturirajuća i dva aktivirajuća. Uočava se prevalencija strukturirajućih odgojnih postupaka. Mada se radi o omjeru koji se čini stručno i ljudski opravdanim u odnosu na okvir odgojne mjere disciplinskog centra, to se, nikako, ne može sa sigurnošću tvrditi jer nedostaju pokazatelji o konkretnom utjecaju tih postupaka na određenog maloljetnika.

c) Interes ovog rada usmjeren je i na neke karakteristike ponašanja ispitanika prije iz-

ricanja odgojne mjere disciplinski centar. Ukrštanjem tih podataka s pokazateljima o recidivizmu ispitanika (u drugom djelu teksta) pokušati će se učiniti makar i parcijalna evaluacija kriterija za izricanje odgojne mjere upućivanja maloljetnika u disciplinski centar. Riječ je o karakteristikama ponašanja, koje bi, prilikom izbora i izricanja odgojne mjere trebalo respektirati: raniji oblici poremećaja u ponašanju, trajanje i intenzitet istih, kao i ranije izrečene odgojne mjere prema maloljetniku.

Raniji oblici poremećaja u ponašanju

1. Nisu bili prisutni	38
2. Izbjegavanje obaveza, nerad, bježanje iz škole	57
3. Skitnja	26

4. Krađe, uništavanje imovine	24
5. Nasilničko ponašanje	22
6. Povremeno alkoholiziranje i uzimanje sredstva ovisnosti	12
7. Bježanje od kuće	10
8. Ostalo (šverc, kocka)	7

Kod nešto više od 1/4 maloljetnika iz uzorka ranije nisu bili primijećeni poremećaji u ponašanju, dok je kod ostalih maloljetnika prosječno uočeno oko dva izraženija oblika poremećaja u ponašanju. Uočava se da najveći broj maloljetnika ispoljava odstupanja na planu školovanja, odnosno, rada, zakazivanja u svakodnevnim redovnim obavezama. Poznato je da je kod populacije djece i omladine s poremećajima u ponašanju i delinkventnim ponašanjem posebno deficitarno područje odnosa prema radu i razvijenosti radnih navika (tek da spomenemo da u ovom uzorku od 124 maloljetnika samo njih 28 ili 22,58% pokazuje stupanj razvijenosti radnih navika primjeren dobi). Ostali oblici poremećaja u ponašanju koje nalazimo kod maloljetnika iz uzorka prije izricanja odgojne mjere upućivanja u disciplinski centar, također, upućuju na značajna odstupanja u redovnom funkcioniranju (skitnja, bježanje, alkoholiziranje i sl.). Očito se radilo o oblicima ponašanja na koja se već ranije trebalo reagirati. Kakvog su intenziteta i trajanja bili ti poremećaji u ponašanju, kao i učinjeni delikt, moguće je pratiti u slijedećoj tabeli.

1. Epizodnog, situacionog karaktera	55
2. Slabijeg intenziteta i kraćeg trajanja	28
3. Fiksirani i dužeg trajanja	41

Uvjereni smo da podatak o 1/3 ispitanika koji su ranije ispoljavali značajan intenzitet i fiksiranost poremećaja u ponašanju i delinkventnog ponašanja, treba biti okolnost na koju je potrebno obratiti posebnu pažnju prilikom izbora i izricanja odgojnih mjera. Jer, ukoliko se ovi rezultati promatraju izolirano, upućuju na zaključak da odgojna mjera upućivanja u disciplinski centar za maloljetnike nije adekvatno rješenje za ove maloljetnike.

Ranije izrečene odgojne mjere

Svega	Ne	Da
124	59	65
100%	47,58%	52,42%

Čak kod 65 maloljetnika, odnosno, kod preko polovine ispitanika iz uzorka nalazimo već ranije izrečene odgojne mjere. Ovaj podatak ne bi trebao čuditi ukoliko je maloljetnik upućen u disciplinski centar radi neposluha i neizvršavanja obaveza koje proizlaze iz odgojne mjere Pojačana briga i nadzor ili PBiN uz dnevni boravak u odgojnoj ustanovi (što u većini odgovara istini), dok kod 11 maloljetnika ranije nalazimo izrečenu neku drugu odgojnu mjeru (upućivanje u odgojnu ustanovu, ukor, upućivanje u disciplinski centar i dr.). Inoznoseći ove podatke željelo se skrenuti pažnju, prvenstveno, na one pokazatelje koji bi trebali destimulirati suce na izricanje odgojne mjere upućivanja u disciplinski centar. Jer, kako upozoravaju neki autori (Ognjenović, Meštrović, 1984), veća je korist ukoliko se pokuša izbjeći različite palijative i "praktična rješenja", odnosno, Skaberne (1969) davno prije naglašava da ukoliko se ta mjera izrekne "krivim" maloljet-

nicima a priori je osuđena na propast. Singer (1985) navodi da bi povrat tj. recidivizam trebao biti kontraindiciran izricanju odgojne mjere disciplinskog centra.

4.2. Prikaz i analiza relacija nekih tretmanskih i kriterijskih obilježja

U namjeri da se pokuša izvršiti određena, makar i parcijalna, evaluacija tretmana u okviru odgojne mjere disciplinskog centra, a na osnovi podataka koje je bilo moguće prikupiti i nivoa primjenjene obrade podataka, stavljene su u relacije određene varijable iz prethodnog poglavlja s pokazateljima o recidivizmu maloljetnika u posttretmanskome razdoblju i vrstom krivičnog djela zbog kojeg je maloljetniku izrečena ova odgojna mjera.

a) Da li postoje određene veze, kakvog su smjera i intenziteta, zanimalo nas je u odnosu na krivično djelo koje je maloljetnik počinio, a u relaciji s određenim tretmanskim karakteristikama (odnos prema krivičnom djelu, prema izrečenoj odgojnoj mjeri, prema obavezama koje proizlaze iz te mjere, kao i u odnosu na prućjenu uspješnosti mjere i prognozu od strane odgajatelja).

Kako se i u ovom uzorku, kao i inače, nalaze u značajno većem obimu imovinska krivična djela, to smo krivična djela razvrstali u samo dvije kategorije-Imovinski i neimovinski delikti. Zbog relativno malog broja neimovinskih delikata, nije bilo uputno vršiti posebnu analizu samo tih krivičnih djela, što je bila namjera autora u početku.

Tablica 1.

Vrsta KD - Odnos ml. prema krivičnom djelu

Odnos Vrsta KD	Adekvatan		Neadekvatan		Ukupno	
	aps	%	aps	%	aps	%
Imovinski	55	72	41	85	96	77
Neimovinski	21	28	7	15	28	23
Ukupno	76	100	48	100	124	100

U ukupnom uzorku gotovo je 1/4 maloljetnika koji su počinili neimovinsko krivično djelo, što donekle odstupa od pokazatelja o krivičnim djelima počinjenim od strane maloljetnika, gdje je otprilike oko 85% imovinskih krivičnih djela. Iz tablice je nadalje vidljiv odnos ispitanika prema počinjenom krivičnom djelu kada se radi o imovinskim i neimovinskim deliktima. Adekvatan odnos prema krivičnom djelu, relativno, je češće

prisutan kod maloljetnika koji su počinili neimovinsko krivično djelo, odnosno, maloljetnici koji su učinili imovinski delikt u većoj mjeri ispoljavaju neadekvatan stav prema krivičnom djelu. Može se pretpostaviti da su takvi rezultati možda posljedica težine učinjenog krivičnog djela tj. težine društvene osude (gdje se kod imovinskih delikata obično radi o manjoj društvenoj osudi).

Tablica 2.

Vrsta KD - Odnos maloljetnika prema odgojnoj mjeri DC

Odnos Vrsta KD	Prihvaća		Ne prihvaća		Ukupno	
	aps	%	aps	%	aps	%
Imovinski	73	75	23	85	96	77
Neimovinski	24	25	4	15	28	23
Ukupno	97	100	27	100	124	100

Tablica 3.

Vrsta KD - Odnos prema obavezama iz odgojne mjere

Obaveze Vrsta KD	Da		Djelomično		Ne		Ukupno	
	aps	%	aps	%	aps	%	aps	%
Imovinski	39	70	46	81	11	100	96	77
Neimovinski	17	30	11	19	0	0	28	23
Ukupno	56	100	57	100	11	100	124	100

Sličnu situaciju nalazimo i u ovoj tablici, gdje je više maloljetnika koji prihvaćaju odgojnu mjeru među onima koji su počinili neimovinsko krivično djelo. Pretpostavka je, možda, da su ti maloljetnici, obzirom na krivično djelo koje su počinili očekivali "veću" sankciju, odnosno, odgojnu mjeru. Naime, za pretpostaviti je da maloljetnici lakše prihvaćaju kratkotrajnu, nego dugotrajnu odgojnu mjeru. Možda zato i među maloljetnicima koji su učinili imovinski delikt nalazimo većinu njih koji mjeru prihvaćaju. U obje tablice rezultati upućuju na pozitivniji stav maloljetnika koji su u disciplinski centar upućeni zbog neimovinskog krivičnog djela.

Malo je maloljetnika koji ne prihvaćaju obaveze koje proizlaze iz odgojne mjere, ali je interesantan podatak da niti jedan malo-

ljetnik koji je počinio neimovinski delikt, ne odbija obaveze u potpunosti. Nadalje se nalazi da je podjednako maloljetnika koji obaveze prihvaćaju u potpunosti ili samo djelomično. U odnosu na vrstu počinjenog krivičnog djela, ispitanici koji su počinili neimovinski delikt, u većem omjeru u potpunosti prihvaćaju obaveze, dok oni koji su učinili imovinski delikt najčešće, samo djelomično prihvaćaju i udovoljavaju obavezama iz odgojne mjere. U slijedeće tri tablice pratiti će se procjena uspješnosti odgojne mjere od strane odgajatelja koji je mjeru provodio, prognoza za maloljetnika, te pokazatelji o recidivizmu maloljetnika u posttretmanskome periodu (podaci iz JT), a u odnosu na vrstu počinjenog krivičnog djela.

Tablica 4.

Vrsta KD - Procjena uspješnosti odgojne mjere

Uspjeh Vrsta KD	Uspješna		Djelomično		Neuspješna		Ukupno	
	aps	%	aps	%	aps	%	aps	%
Imovinski	12	60	65	80	19	83	96	77
Neimovinski	8	40	16	20	4	17	28	23
Ukupno	20	100	81	100	23	100	124	100

Tablica 5.

Vrsta KD - Prognoza

Prognoza Vrsta KD	Povoljna		Nije sigurno		Nepovoljna		Ukupno	
	aps	%	aps	%	aps	%	aps	%
Imovinski	13	57	63	81	20	87	96	77
Neimovinski	10	43	15	19	3	13	28	23
Ukupno	23	100	78	100	23	100	124	100

Tablica 6.

Vrsta KD - Recidivizam

Recidivizam Vrsta KD	Ne		Da		Ukupno	
	aps	%	aps	%	aps	%
Imovinski	72	77	24	77	96	77
Neimovinski	21	23	7	23	28	23

Osjetno je grupiranje procjena uspješnosti, kao i prognoza, u srednje kategorije, dakle, radi se o djelomično uspješnoj mjeri i nesigurnoj prognozi. Međutim, u obje tablice uočava se bolja procjena uspješnosti mjere i povoljnija prognoza za maloljetnike koji su počinili neimovinsko krivično djelo. Isto tako, procjena neuspješnosti i nepovoljna prognoza češće je davana za maloljetnike koji su počinili imovinski delikt. Ovi podaci predstavljaju logičan slijed naprijed iznesenih rezultata o odnosu maloljetnika prema krivičnom djelu, prema izrečenoj odgojnoj mjeri i prema prihvaćanju obaveza koje iz te mjere proizlaze. Stoga iznenađuju podaci iz tablice 6 o recidivizmu ispitanika u razdoblju nakon provedene mjere. Uočava se da je isti omjer maloljetnika koji su recidivirali među imovinskim i neimovinskim deliktima. Čini se da se ipak radi o većem učešću nekih drugih faktora na

proces resocijalizacije tj. ponašanja i funkcioniranja maloljetnika u posttretmanskom razdoblju jer, iako postoje razlike u odnosu na neka obilježja tretmana u okviru odgojne mjere disciplinskog centra između maloljetnika koji su počinili imovinsko krivično djelo i onih koji su učinili neimovinski delikt, te se razlike ne pokazuju značajnim kada se radi o recidivizmu maloljetnika. Pokazatelje o recidivizmu maloljetnika po izvršenoj odgojnoj mjeri disciplinskog centra stavili smo, također, u relacije s prethodnim varijablama. Da li postoje razlike između maloljetnika koji su recidivirali i onih koji nisu recidivirali, u odnosu na stavove prema počinjenom krivičnom djelu, izrečenoj odgojnoj mjeri, obavezama koje se na njih postavljaju za vrijeme tretmana, te u odnosu na procjenu uspješnosti mjere i prognozu?

Tablica 7.

Recidivizam - Odnos ml. prema počinjenom krivičnom djelu

Odnos Recidivizam	Adekvatan		Neadekvatan		Ukupno	
	aps	%	aps	%	aps	%
NE	62	82	31	65	93	75
DA	14	18	17	35	31	25
Ukupno	76	100	48	100	124	100

Većina ispitanika koja je pokazivala adekvatan odnos prema krivičnom djelu, nije recidivirala, mada među nerekidivistima ima 1/3 onih maloljetnika koji su ispoljavali neadekvatan stav prema počinjenom deliktu. Međutim, u uzorku recidivista ipak je značajno više ispitanika koji su prema počinjenom krivičnom djelu ispoljavali

neadekvatan odnos. Primjenom X^2 testa razlike se pokazuju statistički značajnim na nivou $p = 0.05$. Stoga se može zaključiti da su maloljetnici koji su recidivirali, značajno više nego nerekidivisti, pokazivali neadekvatan odnos prema počinjenom krivičnom djelu.

Tablica 8.

Recidivizam - Odnos prema odgojnoj mjeri

Odnos Recidivizam	Prihvaća		Ne prihvaća		Ukupno	
	aps	%	aps	%	aps	%
NE	75	77	18	67	93	75
DA	22	23	9	33	31	25
Ukupno	97	100	27	100	124	100

$$X^2 = 1.29847$$

$$SS = 1$$

Tablica 9.

Recidivizam - Odnos prema obavezama u tretmanu

Odnos Recidivizam	aps	DA		Djelomično		NE		Ukupno	
		aps	%	aps	%	aps	%	aps	%
NE	45	80	42	74	6	55	93	75	
DA	11	20	15	26	5	45	31	25	
Ukupno	56	100	57	100	11	100	124	100	

$$X^2 = 2.34156$$

$$SS = 2$$

Vidjeli smo već ranije da je mali broj onih maloljetnika koji mjeru ne prihvaćaju. 1/3 tih maloljetnika pripada recidivistima, ali u odnosu na ukupan uzorak veći je postotak ispitanika koji ne prihvaćaju izrečenu odgovornu mjeru, među recidivistima. Međutim, primjenom X^2 testa razlike se ne pokazuju statistički značajnim.

Relativno se značajno manje, u uzorku nerecidivista, nalazi maloljetnika koji nisu prihvaćali obaveze iz odgojne mjere, nego što je to slučaj kod maloljetnika koji su

recidivirali nakon tretmana. Na obrnutu situaciju nailazimo u slučaju potpunog prihvaćanja zahtjeva koji proizlaze iz odgojne mjere disciplinskog centra, dok kod maloljetnika koji su obaveze prihvaćali samo djelomično nalazimo relativno podjednako maloljetnika iz obje grupe. Razlike između ispitivanih obilježja ne pokazuju statističku značajnost, pa se može zaključiti da recidivizam maloljetnika nije značajno uvjetovan odnosom maloljetnika prema obavezama iz odgojne mjere.

Tablica 10.

Recidivizam - Procjena uspješnosti mjere

Procjena Recidivizam	Uspješna		Djelomično		Neuspješna		Ukupno	
	aps	%	aps	%	aps	%	aps	%
NE	19	95	60	74	14	61	93	75
DA	1	5	21	26	9	39	31	25
Ukupno	20	100	81	100	23	100	124	100

Tablica 11.

Recidivizam - Prognoza

Procjena Recidivizam	Povoljna		Nije sigurno		Nepovoljna		Ukupno	
	aps	%	aps	%	aps	%	aps	%
NE	19	95	60	74	14	61	93	75
DA	0	/	22	28	9	39	31	25
Ukupno	23	100	78	100	23	100	124	100

Iako se u oba subuzorka radi o grupiranju rezultata u srednje kategorije, ipak nije zanemariv podatak da je kod recidivista za samo jednog maloljetnika mjera procjenjena uspješnom, dok je čak 1/3 ispitanika iz tog subuzorka mjera procjenjena neuspješnom. I ovdje, kao i u prethodnoj tablici, za nerecidiviste je mjera puno češće procjenjena uspješnom, odnosno, rijeđe nego kod recidivista, neuspješnom.

Vrlo sličnu distribuciju rezultata kao u prethodnoj tablici nalazimo u odnosu na

prognozu budućeg ponašanja maloljetnika. Razlike su jedino, i to male, u odnosu na povoljnu prognozu, gdje ne nalazimo niti jednog ispitanika koji je u posttretmanskom periodu recidivirao, dok je takva prognoza data kod 1/4 maloljetnika koji nisu recidivirali.

c) Da li postoje neke veze između recidivizma ispitanika u posttretmanskom razdoblju i nekih karakteristika ranijeg ponašanja ispitanika, predstavlja, također, interes ovog rada.

Tablica 12.

Recidivizam - Poremećaji u ponašanju prije izricanja o.m.

PUP prije Recidivizam	NE		DA		Ukupno	
	aps	%	aps	%	aps	%
NE	31	82	62	72	93	75
DA	7	18	24	28	31	25
Ukupno	38	100	86	100	124	100

$$X^2 = 1.26476$$

$$SS = 1$$

Tablica 13.

Recidivizam - Trajanje i intenzitet ranijih pup

Intenzitet Recidivizam	Epizodni		Kratkotrajni		Fiksirani		Ukupno	
	aps	%	aps	%	aps	%	aps	%
NE	48	87	21	75	24	59	93	75
DA	7	13	7	25	17	41	31	25
Ukupno	55	100	28	100	41	100	124	100

$$X^2 = 10.34499$$

$$SS = 2 \quad p = 0.01$$

Inspekcijom tablice 12 uočava se da je većina maloljetnika koji nisu ispoljavali poremećaje u ponašanju prije izricanja odgojne mjere upućivanja u disciplinski centar, u subuzorku ispitanika koji nisu recidivirali (čak 82%). Među maloljetnicima koji su ranije ispoljavali određene poremećaje u ponašanju i delinkventno ponašanje, takvih maloljetnika se nalazi više u subuzorku recidivista. Međutim, razlike se ne pokazuju statistički značajnim.

Iako među maloljetnicima koji su nakon provedene odgojne mjere recidivirali, nalazimo i one za koje se smatralo da je krivično djelo bilo situaciono, odnosno, da

su poremećaji u ponašanju trajali kraće vrijeme i bili slabijeg intenziteta, upadljiv je podatak, da je preko polovine recidivista ranije ispoljavalo značajan intenzitet i fiksanost poremećaja u ponašanju i delinkventnog ponašanja. Kod nerekidivista je situacija, donekle, obrnuta, s time da među njima ima najviše maloljetnika za koje je procijenjeno da je njihova delinkventna aktivnost bila epizodnog, odnosno, situacionog karaktera. Dobivene razlike statistički su značajne, što upozorava na činjenicu da je trajnije i intenzivnije poremećeno i delinkventno ponašanje u uskoj vezi s recidivizmom maloljetnika u posttremanskom razdoblju.

Tablica 14.

Recidivizam - Ranije bila izrečena neka odgojna mjera

Ranije o.m. Recidivizam	NE		DA		Ukupno	
	aps	%	aps	%	aps	%
NE	50	85	43	66	93	75
DA	9	15	22	34	31	25
Ukupno	59	100	65	100	124	100

$$\chi^2 = 5.7015 \quad SS = 1 \quad p = 0.05$$

Tablica 15.

Recidivizam - Modaliteti odgojne mjere DC

DC Rec.	15 dana		30 dana		1 mj.nep.		2 mj.		3 mj.		Ukupno	
	aps	%	aps	%	aps	%	aps	%	aps	%	aps	%
NE	6	86	12	86	35	71	5	71	35	74	93	75
DA	1	14	2	14	14	29	2	29	12	26	31	35
Ukupno	7	100	14	100	49	100	7	100	47	100	124	100

I ovi podaci podudaraju se, u određenom smislu, s rezultatima iz prethodnih tablica. Ukoliko maloljetnici ranije nisu imali izrečenu odgojnu mjeru, većinu takvih nalazimo među onima koji u posttretmanskome razdoblju nisu recidivirali. Od maloljetnika koji su imali izrečenu odgojnu mjeru njih 1/3 je nakon provedene odgojne mjere disciplinskog centra, recidivirala. I ovdje su izražene statistički značajne razlike, što upućuje na zaključak, da ukoliko je maloljetnik ranije imao izrečenu odgojnu mjeru, to može imati značajnog utjecaja na kriminalni povrat.

c) I na kraju, osvrnimo se još na relacije između recidivizma i modaliteta izvršenja odgojne mjere upućivanja u disciplinski centar.

Upadan je podatak da se odgojna mjera disciplinskog centra u diskontinuiranom trajanju od 15 - 30 dana, vrlo malo koristi, dok se najčešće primjenjuje 1 mjesec neprekidnog boravka, odnosno, 3 mjeseca neprekidnog boravka u ustanovi. Razlog najčešćeg izricanja odgojne mjere disciplinskog centra u trajanju od 1 mjesec neprekidnog boravka, vjerojatno, proizlazi iz činjenice o velikom broju maloljetnika kojima je ta mjera izrečena zbog neposlušta i nepridržavanja obavezama koje proizlaze iz odgojne mjere PBI n ili PBI n uz dnevni boravak, a za koje je zakonodavac predvidio upućivanje u disciplinski centar u maksimalnom trajanju od jednog mjeseca neprekidnog boravka. Među ispitanicima koji su recidivirali relativno je podjednako onih koji su bili na neprekidnom boravku u disciplinskom centru u trajanju od jednog, dva ili tri mjeseca, dok je manje onih ispitanika koji su imali izrečenu odgojnu mjeru

upućivanja u disciplinski centar u trajanju od nekoliko sati u toku 15 - 30 dana.

5. Umjesto zaključka

U odnosu na dostignute rezultate ovog istraživanja, prijedlog zaključaka potrebno je razmatrati kritički i bez pretenzija da se ponude gotova rješenja, obzirom na ograničenja koja proizlaze iz metodologije i procesa istraživanja, o čemu je već ranije bilo govora. Stoga zaključci i prijedlozi koji se daju na ovom mjestu proizlaze iz nivoa istraživanja, te stručnih znanja i iskustva autora. Jedan od evidentnih prijedloga i zaključaka proizlazi iz potrebe dalje evaluacije socijalno - pedagoško metodičkog tretmana u okviru odgojne mjere upućivanja maloljetnika u disciplinski centar, te kriterija za njen izbor i izricanje, kao i utvrđivanja relevantnih faktora resocijalizacije u posttretmanskome razdoblju. Za postizanje navedenog cilja neophodno je pronaći efikasnije modele vođenja dokumentacije i evidencije za svakog maloljetnika, posebno u ustanovi u kojoj se mjera realizira. Kvalitetne i valjane rezultate moguće je očekivati ukoliko se poštuje strukturni pristup i primjena multivarijantnih metoda obrade podataka. U odnosu na socijalno - pedagoško metodički okvir rada kroz odgojnu mjeru disciplinskog centra u Centru za odgoj djece i omladine, Dugave u Zagrebu. Moguće je zaključiti slijedeće. Rezultati o recidivizmu ispitanika u posttretmanskome razdoblju ne pokazuju značajnija odstupanja u odnosu na druge odgojne mjere (misli se na prosjek na grad Zagreb), pa bi možda, trebali biti zadovoljni postignutim uspjehom mjere.

Međutim, mišljenja smo da specifičnosti u odnosu na provođenje odgojne mjere disciplinskog centra, kao i populacija kojoj je mjera namjenjena, ne bi trebalo rezultirati efektima koji se postižu drugim odgojnim mjerama, već bi postotak recidivizma trebao biti manji. Nažalost, druge faktore resocijalizacije nije bilo moguće obuhvatiti u ovom radu. Recidivizam maloljetnika nakon izvršene odgojne mjere disciplinskog centra razmatrali smo u relaciji s određenim pokazateljima o vrsti počinjenog krivičnog djela, odnosu maloljetnika prema počinjenom krivičnom djelu, odnosu prema izrečenoj odgojnoj mjeri, odnosu prema obavezama koje iz te mjere proizlaze, procjeni uspješnosti mjere i prognozi, a kasnije i sa nekim pokazateljima koji direktnije upućuju na kriterije za izbor ove odgojne mjere (ranije prisutni poremećaji u ponašanju i delinkventno ponašanje, njihovo trajanje i intenzitet, ranije izrečene odgojne mjere). Na kraju je recidivizam ukršten i sa modalitetima izvršenja odgojne mjere disciplinski centar.

Konkretniji uvid u načine ostvarivanja zadataka socijalno-pedagoško metodičkog rada u okviru odgojne mjere disciplinski centar nastojalo se postići informacijama o učešću najosnovnijih područja rada, odnosno, njima pripadnih sadržaja odgojnog rada, kao i najčešće primjenjivanih metoda, odnosno, odgojnih postupaka u svakodnevnom radu. Na osnovu uvida u postignute rezultate, stav je autora, da rad u tretmanu u okviru odgojne mjere disciplinskog centra u Centru - Dugave, u značajnoj mjeri odgovara osnovnim postavkama, karakteristikama i svrsi te odgojne mjere kako ju je zakonodavac predvidio. Radi se o tretmanu bogatom različitim sadržajima odgoj-

no-obrazovnog rada, posebno određenih područja koja i inače jače strukturiraju odgojnu mjeru (radna okupacija, učenje, aktivnosti slobodnog vremena i sl.). Čini se da je suradnja s obitelji maloljetnika, koja bi trebala biti prisutna u gotovo svakom slučaju, u cilju njenog aktivnog učešća u tretmanu, ali i nakon provedene mjere, kao i određeni specifični sadržaji u odnosu na maloljetnika, počinjeno krivično djelo i situaciju u kojoj se našao, za sada nedovoljno prisutno. Jer u okviru ove, dominantno individualne odgojne mjere ima puno prostora upravo za takve sadržaje, te bi u organizacionom, ali i stručnom aspektu, trebalo pronaći načine za dopunjavanje rada ovim sadržajima, ali i za uvođenjem nekih novih metoda rada.

Prevalencija strukturirajućih odgojnih postupaka, utvrđena ovim istraživanjem, odgovara metodičkom okviru provođenja odgojne mjere disciplinskog centra, što ne isključuje potrebu i značaj aktivirajućih odgojnih postupaka. Nadalje se pokušalo utvrditi da li određeni stavovi maloljetnika za vrijeme tretmana u okviru odgojne mjere disciplinskog centra imaju direktnijeg utjecaja na tok provođenja odgojne mjere, na procjenu uspješnosti mjere i prognozu, te na kasniju delinkventnu aktivnost maloljetnika.

U odnosu na vrstu krivičnog djela zbog kojeg je maloljetniku izrečena odgojna mjera upućivanja u disciplinski centar za maloljetnike, utvrđene su određene razlike između maloljetnika koji su počinili imovinsko i onih koji su počinili neimovinsko krivično djelo. Iako su zapažene razlike u odnosu na adekvatniji odnos prema počinjenom krivičnom djelu, prema prihvaćanju izrečene odgojne mjere, boljem odnosu

prema obavezama za vrijeme tretmana, te povoljnijoj procjeni uspješnosti mjere i prognoze, u korist maloljetnika koji su počinili neimovinski delikt, u odnosu na kriminalni povrat, nisu uočene razlike između ove dvije skupine ispitanika. Očito je stoga da su za pojavu recidivizma u posttretmanskome razdoblju značajnije odgovorni neki drugi faktori, nego što je tretman kroz odgojnu mjeru disciplinskog centra. Obzirom na recidivizam maloljetnika u posttretmanskome razdoblju statistički značajne razlike uočene su kod odnosa maloljetnika prema počinjenom krivičnom djelu, gdje se takav odnos češće nalazi neadekvatnim u subuzorku recidivista. Određene razlike koje se uočavaju u boljem prihvaćanju odgojne mjere i boljem udovoljavanju obavezama koje iz mjere proizlaze, te, donekle, i u boljoj procjeni uspješnosti mjere od strane odgajatelja i povoljnijoj prognozi, u korist nerecidivista, nisu se pokazale statistički značajnim, što ne znači, nužno, da ti pokazatelji nemaju određenu tretmamsku i prognostičku vrijednost. Prikazani rezultati dobivaju na vrijednosti ukoliko ih se promatra u relaciji s određenim pokazateljima od značaja za izbor odgojne mjere disciplinskog centra. U ovom radu, ti pokazatelji odnose se na ranije prisutne poremećaje u ponašanju kod ispitanika (dakle, prije izricanja odgojne mjere DC), na njihovo trajanje i intenzitet, kao i na pokazatelje o ranije izrečenim odgojnim mjerama. Iako u subuzorku recidivista nalazimo, u većini, maloljetnike koji su ranije ispoljavali određena odstupanja i poremećaje u ponašanju, kao i delinkventno ponašanje, značajno je takvih prisutno i u subuzorku nerecidivista, te se dobivene razlike ne pokazuju statistički značajnim.

Međutim, statistički značajne razlike utvrđene su u odnosu na trajanje i intenzitet poremećaja u ponašanju prije izricanja odgojne mjere DC, gdje je u subuzorku recidivista većina onih kod kojih su ti poremećaji procijenjeni dužeg trajanja i većeg intenziteta. Također, u odnosu na ranije izrečene odgojne mjere dobivene su statistički značajne razlike, u smislu većeg utjecaja na recidivizam ukoliko je maloljetnik ranije imao izrečenu neku odgojnu mjeru. Očito se radi o pokazateljima koje je potrebno respektirati prilikom izricanja odgojne mjere disciplinski centar, kako bi se ta mjera izricala onim maloljetnim počiniteljima krivičnih djela za koje je namjenjena i za koje se mogu očekivati adekvatni rezultati. Također se nameće razmišljanje o dvoznačnoj svrsi i ulozi odgojne mjere upućivanja u disciplinski centar za maloljetnike kako ju je zakonodavac predvidio (čl. 13 i čl. 17 KZ SRH). Naime, ukoliko se odgojna mjera disciplinskog centra izriče maloljetniku prvi puta, dakle, kada ranije nije bilo drugih odgojnih mjera, pretpostavka je da se u većoj mjeri poštuju okvirni kriteriji za izricanje te mjere. Isto tako, čini se, da globalna koncepcija socijalno-pedagoško metodičkog rada u okviru odgojne mjere disciplinskog centra kakve nalazimo u Centru - Dugave, uglavnom, odgovara upravo takvom profilu maloljetnih delinkvenata. Međutim, ukoliko se radi o primjeni odgojne mjere disciplinskog centra zbog neposluha i neizvršavanja obaveza od strane maloljetnika, a koje proizlaze iz odgojne mjere PBiN ili PBiN uz dnevni boravak u odgojnoj ustanovi (što je najčešći slučaj u uzorku maloljetnika koji su ranije imali izrečenu neku odgojnu mjeru - u ovom istraživanju), čini se da se radi o drugačijem

osnovu, kao i objektivnim teškoćama u udovoljavanju spomenutim kriterijima. Osim toga, čini se da je svrha i cilj koji se na taj način žele postići ovom odgojnom mjerom, još nedovoljno stručno i organizaciono ugrađen u koncepciju tretmana u okviru Disciplinskog centra u Dugavama, a što upućuje na potrebu raspravljanja ovog problema. Na kraju još nešto o modalitetima, odnosno, mogućim oblicima provođenja odgojne mjere disciplinskog centra. Ukoliko se pođe od rezultata ovog istraživanja uočljivo je da su kontinuirane i dugotrajnije varijante ove odgojne mjere 1-3 mjeseca neprekidnog boravka) slabije efikasne. Isto tako, primjetno je značajno manje korištenje mogućnosati izricanja odgojne mjere disciplinskog centra na određeni broj sati u trajanju od 15-30 dana. Mišljenja smo da se i ovdje radi o otvorenom problemu koji zahtijeva donošenje određenih stavova i smjernica. Osim toga, ukoliko je 1/3 mjera u trajanju od tri mjeseca neprekidnog boravka, od čega se čak kod

38% maloljetnika (odnosno, 14% od ukupnog uzorka ovog istraživanja) uočava fiksiranost i duže trajanje poremećaja u ponašanju i delinkventne aktivnosti, čini se da se radi o određenoj varijanti, odnosno, nadomjestku za zavodski tretman. Da li odgojna mjera disciplinskog centra u takvom obliku ima svoje puno opravdanje i svrhu, teško je u ovom momentu odgovoriti. Vjerojatno takva mogućnost nije isključena, ali se radi o potrebi većeg korištenja različitih mogućnosti koje ova mjera pruža i to u prvom redu s populacijom maloljetnika za koje je namjenjena i kod kojih se mogu očekivati određeni rezultati. Zbog svega što je do sada rečeno, očito se radi o nizu pitanja na koja je potrebno dati stručne odgovore i argumente, kako u određivanju svrhe odgojne mjere disciplinskog centra, tako i u striktnijem određivanju kriterija za njeno izricanje, organizacionog i stručnog koncepta rada, te načina evaluacije rezultata koji se ovom odgojnom mjerom žele postići.

Literatura

1. Bulić, V. (1981): Izvršenje odgojne mjere upućivanja u disciplinski centar pri Centru za odgoj i obrazovanje u Splitu. Diplomski rad. Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb. 1 - 56.
2. Cotić, D. (1971): Kriminalitet maloletnika sa posebnim osvrtom na recidivizam. Osvrti, Br. 4. SDDJ, Beograd. 32-53.
3. Cotić, D. (1972): Desetogodišnji bilans primene krivičnih sankcija prema maloletnicima. Osvrti, Br.5. SDDJ, Beograd.92-119.
4. Davidović, D. (1978): Promene u kriminološkoj politici zapadnih zemalja. Istraživanja na području defektologije I. Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb. 83-87.

5. Marković, T. (1969): Ustanove za postupak s odgojno zapuštenom djecom i omladinom - historijat i vrste. Osvrti, Br. 2. SDDJ, Beograd. 67-82.
6. Mejovšek, M. (1984): Rezultati katamnističkih istraživanja uspješnosti zavodskog tretmana. U: Institucionalni tretman osoba društveno neprihvatljivog ponašanja. RZZSR SRH, Zagreb. 43-51.
7. Nikolić, M. (1965): Disciplinski centri kao odjeli omladinskih prihvatilišta. U: Savjetovanje o prihvatilištima, prihvatnim stanicama i disciplinskim centrima za maloljetnike. Udruženje defektologa Jugoslavije, Beograd. 32-53.
8. Poldrugač, V., Žižak, A. (1987): Utjecaj poduzetih pedagoških postupaka za efikasnost odgojne mjere Pojačana briga i nadzor. Defektologija, Vol. 23, Br.2. 359-373.
9. Singer, M., Poldrugač, Z., Mikšaj-Todorović, Lj. (1985): Kriminalitet djece i maloljetnika. Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu, Zgb. 298-315.
10. Skaberne, B. (1969): Izvršenje krivičnih sankcija propisanih za maloljetnike i njihova efikasnost. Osvrti, Br. 2. SDDJ, Beograd. 83-122.

EVALUATION OF SOME OF THE TREATMENT CHARACTERISTICS WITHIN THE JUVENILE DISCIPLINE CENTRE

Summary:

The basic aim of this paper is the need for evaluation of the treatment through the educational measure "the discipline centre", to observe it's purpose and efficiency, as well as specificity of the sociopedagogic-methodologic aspect of work.

The sample of subjects contained 124 juvenile delinquents who were during the period from the January 1.st 1986. till the December 31.st 1988. serving the educational measure "the discipline centre" within the Centre for education of children and youth-Dugave, Zagreb.

A questionnaire containing 55 items was constructed specially for the purpose of this paper. It contains relevant data about each subject and the way of carrying out this educational measure. The questionnaire for Public Prosecutor's Office was also used to obtain the eventual recidivism of juveniles, which represented the criterion variable in the relation with the success of resocialization in the period after this measure was carried out.

This investigation was carried out during summer 1989. The results obtained in such a way open a lot of questions demanding professional answers, such as the aim of this educational mesure "the discipline centre", more strict criteria for sentencing, the organisational and professional working concept and the evaluation of results which are supposed to be obtained through this educational measure.